

Husband and Wife Perception as Reflected in Phra Aphai Manee: Thai Famous Novel Thailand: for Thai family Care Perspectives

Patchanee Somkumlung¹, Wisai Kata²,
Nadnapa Arayasinlapathon³ and Nutcharat Mungklakeree⁴

¹M.N.S. (Master of Nursing), Assistant professor

Science Nursing Administration

E-mail: jesusjpatch@gmail.com

²⁻³M.N.S. (Master of Nursing), Lecturer

Science Nursing Administration

⁴Ph.D. (Doctor of Philosophy (Community Health)), Assistant professor

Boromarajonani College of Nursing Nakhon Phanom

267

ปีที่ 21

ฉบับที่ 3

ก.ค.

-

ก.ย.

2558

Abstract

Phra Aphai Manee is a classic Thai poem by Sunthon Phu. Describes the husband/wife relationship in different aspects, such as the wife as Yuk (ogre), Mianoi (luckless mistress), Miatang (married wife), servant wife and attractive wife. The husband is described as Phoban (leader of the family) but also as Choachu (husband who has sexual relationships outside marriage). Although the

poem does not portray actual historical facts, it does illustrate the underlying socio-cultural context of the marriage relationship. This study reveals 5 key concepts of thai family care as follows: 1) a couple building a successful family by oneness of body, mind and spirit. 2) a mutual sexual satisfaction 3) The Patriarchy concept. 4) encouragement of the social support system, family counseling. 5) enforcing legal system and promotion monogamy monogamy.

Keywords : family healthcare, husband and wife perception, Phra Aphai Manea, Thai novel

มโนทัศน์สามภรรยาสะท้อนจากวรรณคดี พระอภัยมณี : บทวิพากษ์เพื่อการดูแล ครอบครัวไทย

พัชนี สมกำลัง¹, วิสัย คตะา²,

นาฏนภา อารยะศิลป์³ และ นุชรรัตน์ มั่งคละคีรี⁴

¹พย.ม. (พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารการพยาบาล),

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

E-mail : jesuspjatch@gmail.com

²⁻³พย.ม. (พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารการพยาบาล), อาจารย์

⁴ปร.ด. (พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารการพยาบาล),

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครพนม มหาวิทยาลัยนครพนม

269

ปีที่ 21

ฉบับที่ 3

ก.ค.

-

ก.ย.

2558

บทคัดย่อ

วรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่สะท้อนมโนทัศน์ความเป็นสามภรรยาไว้อย่างน่าสนใจยิ่งได้แก่ มโนทัศน์เรื่องภรรยาแบบนางยักษ์จำแลง เมียน้อย ด้อยวาสนา เมียแต่ง เมียผู้ช่วยงาน และเมียสาวเจ้าเสน่ห์ ส่วนมโนทัศน์เรื่องสามีได้แก่ สามีเจ้าชู้หลายรัก สามีที่ลุ่มหลงในเพศรส และ สามีที่เป็นพ่อบ้าน ถึงแม้วรรณคดีจะไม่สามารถนำมาอ้างอิงในฐานะข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ได้ แต่วรรณคดีมักแสดงให้เห็นแนวคิด ความเชื่อของคนในสังคมนั้นๆ แฝงไว้เสมอ อย่างไรก็ตามจากการวิเคราะห์และวิพากษ์ ทำให้ได้แนวทางเพื่อดูแลครอบครัวไทย 5 ประการดังนี้ 1) การเริ่มต้นของการสร้างครอบครัวด้วยการผูกพันกัน

มโนทัศน์สามภรรยาภาพสะท้อนจากวรรณคดี... | พิชนี สมกำลัง และคณะ

ระดับร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ 2) การคำนึงถึง
เพศสัมพันธ์ในทางที่สร้างสรรค์ 3) การเข้าถึงแก่นแท้
ของปรัชญาสังคมนิยมชาย 4) ส่งเสริมระบบสนับสนุน
ทางสังคม การให้คำปรึกษา 5) การบังคับใช้กฎหมาย
ที่ทำให้ความเป็นธรรม และสนับสนุนวัฒนธรรมผัวเมียใจ
เดียวอันเป็นหนึ่งในสัญลักษณ์แห่งรัฐอารยะ

คำสำคัญ : การดูแลครอบครัว, พระอภัยมณี,
มโนทัศน์สามภรรยา

บทนำ

“พระอภัยมณี” เป็นวรรณคดีที่โด่งดังเล่มหนึ่งของไทย ผลงานการประพันธ์ของสุนทรภู่ กวีเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ประพันธ์เป็นนิทานคำกลอนที่มีความยาวมากถึง 94 เล่มสมุดไทย หรือมีความยาวกว่าหนึ่งพันสองร้อยหน้าหนังสือ คาดว่าเริ่มประพันธ์ราว พ.ศ. 2364 สิ้นสุดการประพันธ์ราว พ.ศ. 2388 รวมเวลามากกว่า 20 ปี ตัวละครภายในเรื่อง นักวิชาการเชื่อว่านำเค้าโครงของบุคลิกลักษณะบางส่วนมาจากชีวิตจริงของบุคคล เช่น ลักษณะหุ่นหัน พลันแล่นและอารมณ์ร้ายของนางผีเสื้อสมุทร กับความขี้หึงของนางสุวรรณมาลี พ้องกับลักษณะนิสัยของแม่จันทน์ ภรรยาคนแรกของสุนทรภู่ ส่วนลักษณะอันอ่อนหวานละมุนละไม หัวอ่อนเชื่อคนง่าย มาจากลักษณะนิสัยของแม่นิ่ม ภรรยาคนที่สอง (ปริญา พุ่งกระโทก, 2556) ข้อสันนิษฐานเหล่านั้นจะเป็นเรื่องจริงหรือไม่นั้นไม่สำคัญเท่ากับอิทธิพลของวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี ต่อวิถีชีวิตคนไทย โดยเฉพาะมโนทัศน์เรื่องสามภรรยา คงไม่มีใครปฏิเสธว่านางผีเสื้อสมุทรที่ปรากฏในวรรณคดีได้กลายเป็นภาพความจริงที่มีชีวิตอยู่ในสังคมไทยตราบนานเท่านานนี้ เหตุเพราะคนไทยใช้มโนทัศน์นี้แทนการอธิบายภาพของภรรยาอารมณ์ร้ายตลอดมา

แม้ไม่สามารถนำวรรณคดีมาเป็นหลักฐานในทางประวัติศาสตร์ได้ แต่เป็นประดิษฐกรรมทางวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นโดยใช้ภาษาเป็นหลัก ซึ่งเชื่อกันว่าวรรณกรรมและสังคมในยุคเดียวกันจะมีความคิด ความเชื่อ และค่านิยมบางอย่างร่วมกันอยู่ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2543) โดยเฉพาะวรรณคดีชื่อดังอย่างพระอภัยมณี ได้มีนักวิชาการจำนวนมากนำไปประยุกต์ใช้ในฐานะผลิตผลทางวัฒนธรรมที่สอดแทรกค่านิยมและกำหนดคุณค่าให้กับสังคม (สุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร, 2550) เช่น การใช้เป็นคำสอนเพื่อการดำเนินชีวิตของเด็กโดยเฉพาะตอนกำเนิดสุตสาคร เป็นต้น แต่ยังมีมโนทัศน์หนึ่งที่ยังมีคนกล่าวถึงน้อยในวรรณคดีเรื่องนี้ นั่นคือ มโนทัศน์ “สามภรรยา” ซึ่งเป็นเรื่องที่โดดเด่นไม่แพ้เรื่องอื่นๆ ทั้งยังมีอิทธิพลต่อชีวิตผู้คนในสังคมวงกว้างและเกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัวอันเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดแต่สำคัญที่สุดด้วย

จากการสำรวจของดูเร็กซ์ พบว่า ชายไทยขึ้นแท่นรับตำแหน่งนอกใจคู่สมรสเป็นอันดับหนึ่งของโลก (โกวิท คำพิทักษ์, 2545) คำถามสำคัญที่ตามมาคือ เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น แล้วค่านิยมเหล่านี้สืบทอดรุ่นต่อรุ่นมาได้อย่างไร

“พระอภัยมณี” แม้ประพันธ์ขึ้นในบริบทสังคมไทยสมัยสุนทรภู่ หากแต่วรรณคดีเรื่องนี้ถูกนำมาบรรจุในแบบเรียนสำหรับเยาวชนที่พัฒนาการของสมองส่วนความคิดและการใช้เหตุผลยังพัฒนาไม่สมบูรณ์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณจึงแตกต่างจากวัยผู้ใหญ่ที่เข้าใจว่าวรรณคดีคืองานประพันธ์ที่มุ่งให้ความบันเทิง คุณค่าทางภาษาและมีที่มาจากจินตนาการของผู้ประพันธ์ อิทธิพลของวรรณคดีหรืองานประพันธ์ที่บรรจุทั้งในแบบเรียนและการเล่าขานนอกห้องเรียนเหล่านี้จึงมีส่วนในการหล่อหลอมค่านิยมในชีวิตของเยาวชนเหล่านั้นอยู่บ้างไม่มากก็น้อย การวิเคราะห์มโนทัศน์เรื่อง สามภพภวภาพที่เป็นภาพสะท้อนจากวรรณคดีพระอภัยมณีจึงเป็นเรื่องที่ทำหาย และน่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจและนำผลการวิเคราะห์นี้ไปประยุกต์ใช้ต่อไป

บริบทและภูมิหลังทางสังคมวัฒนธรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

“พระอภัยมณี” เป็นวรรณคดีที่ประพันธ์ขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งสังคมไทยในยุคนั้นมีบริบทและภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากปัจจุบันอยู่มาก เป็นสังคมแบบปิตาธิปไตย หรือสังคมนิยมชายอย่างเด่นชัด บทบาทของผู้หญิงในทุกลักษณะเป็นไปเพื่อตอบสนองระบบปิตาธิปไตยทั้งสิ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ด้านศาสนา ความเชื่อในทางพุทธศาสนาสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นแม้จะให้ความเสมอภาคในการเข้าถึงธรรมะสำหรับผู้หญิงและผู้ชายไว้อย่างเท่าเทียมกัน แต่เมื่อพิจารณาในส่วนของชนบประเพณีและพิธีกรรมอันเป็นกิจกรรมทางศาสนาแล้ว พบว่า มีความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงศาสนาระหว่างผู้หญิงและผู้ชายอย่างเห็นได้ชัด เช่น ผู้ชายได้สิทธิในการบวชเรียนตั้งแต่เล็กจนกระทั่งบวชเป็นพระภิกษุอันเป็นหนทางนำสู่โลกุตระธรรม ซึ่งฐานะนี้จะเกิดกับชายเท่านั้น นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อว่าการเกิดเป็นหญิงมาจากผลกรรม

ที่มีจิตหัวนโหลเมื่อประกอบกุศลกรรม อีกด้านหนึ่งกล่าวว่า การเกิดเป็นหญิง มาจากการปวัตติกาลหรือการล่วงศีลข้อกาเมสุมิณาจาร (ปรีชา เสือพิทักษ์, 2554) ดังนั้น ความเชื่อของศาสนาจึงส่งผลต่อวรรณกรรมในยุคสมัยนี้ ทำให้ชาย มีความสูงส่งกว่าผู้หญิงอย่างเด่นชัด

ด้านการศึกษา สังคมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้กำหนดบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายไว้ตั้งแต่แรกเกิด เช่น ถ้าเกิดเป็นเด็กหญิงผู้ใหญ่จะวางเขมกับด้ายมาไว้ข้างตัวเป็นเคล็ดว่าเมื่อโตขึ้นจะเก่งด้านงานบ้านการเรือน แต่หากเป็นเด็กชายจะวางสมุดดินสอเมื่อเติบโตจะมีโอกาสรับราชการเป็นเจ้าคนนายคน ดังนั้น โอกาสทางการศึกษาจึงเป็นของผู้ชาย แม้สตรีจะมีโอกาสทางอักษรวิธีบ้างในสมัยรัชกาลที่ 2 แต่ก็จำกัดอยู่ในวงสังคมชั้นสูงและเพื่อเตรียมพร้อมจะเป็นแม่บ้านแม่เรือน เพราะค่านิยมของสังคมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นมุ่งที่จะให้ผู้หญิงได้รับการศึกษาอบรมทางด้านหัตถศึกษา เคหศาสตร์ ตลอดจนการปรนนิบัติบุรุษเช่น บิดา สามีและบุตรชายมากกว่าจะเน้นหนักด้านอักษรวิธี (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529) หากเรานำลักษณะเฉพาะดังกล่าวมาพิจารณา ผู้หญิงมักจะถูกจำกัดให้ใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว (private) มีเพียงผู้ชายเท่านั้นที่มีบทบาทสำคัญในพื้นที่สาธารณะ (public) จะมีก็แต่ด้านเศรษฐกิจที่ผู้หญิงมีความเด่นชัดมากถึงระดับเป็นผู้นำในด้านธุรกิจบางประเภทซึ่งมีลักษณะที่ต้องขอสัมปทานจากรัฐ กล่าวคือ เป็นคนกลางรับซื้อสินค้า เป็นนายเงินรับซื้อทาส ดูแลทาส เป็นกำนัน ตลอดจนมีหน้าที่ดูแลจัดเก็บเงินอากรตลาดตามรายการสินค้าที่ถูกกำหนด เป็นต้น ส่วนผู้ชายต้องทำงานรับราชการตามกำหนดกฎเกณฑ์จึงทำให้ผู้ชายขาดทักษะในการประกอบอาชีพ เนื่องจากไม่มีระยะเวลาในการฝึกฝนอาชีพ บทบาททางเศรษฐกิจในครอบครัวจึงได้รับการถ่ายทอดมาเป็นของผู้หญิง

ด้านกฎหมาย การเมือง การปกครอง ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นใช้กฎหมายตราสามดวงในการปกครองซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้สิทธิกับผู้หญิงค่อนข้างมาก เช่น การรับมรดกหรือการยกระดับทางสังคม ทำให้สถานะตามกฎหมายของผู้หญิงสยามดีกว่าผู้หญิงอื่นอีกหลายประเทศในเอเชีย

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากกฎหมายพระไอยการลักษณะผัวเมีย นอกจากชายสามารถมีภรรยาได้ 3 ประเภทแล้ว ฐานะของหญิงยังเป็นรองฝ่ายชายอยู่มาก นับตั้งแต่เมียกลางเมืองซึ่งกล่าวว่าเป็น “หญิงอันบิดามานดาคุมมือให้เป็นเมียชาย” เมียกลางนอกซึ่งกล่าวว่า “ชายขอหญิงมาเลี้ยงเป็นอนุภรรยา หล้นเมียหลวงลงมา” และเมียกลางทาสี ซึ่งกล่าวว่า “ชายช่วยไถ่ได้มาเห็นหมดหน้าเลี้ยงเป็นเมีย” แสดงให้เห็นถึงความต่ำต้อยของเพศหญิงที่เป็นเสมือนวัตถุทางเพศของชาย (sexual property) ที่จะซื้อขายแลกเปลี่ยนกันอย่างไรก็ได้ ตามแต่จะตกลง นอกจากนี้หากมีการละเมิดประเวณีของฝ่ายชายและฝ่ายหญิง กฎหมายตราสามดวงจะกำหนดโทษฝ่ายหญิงไว้น่าหนักกว่า (หลุยส์ ดูปลาสตอร์ อังใน ไพโรจน์ กัมพูสิริ, 2533 (ผู้แปล))

มโนทัศน์เกี่ยวกับ “ภรรยา” จากวรรณคดีพระอภัยมณี

1. นางยักษ์จำแลง

นางยักษ์จำแลงหรือนางผีเสื้อสมุทรในวรรณคดีพระอภัยมณีเป็นมโนทัศน์ที่ชายไทยใช้แทนภาพภรรยาผาสุกนาน เมื่อพิจารณาพฤติกรรมนางผีเสื้อสมุทรจะพบว่า ภรรยาตามมโนทัศน์นี้มีลักษณะสำคัญ คือ เมื่อแรกพบก็สวยราวนางฟ้าและเผยเรือนร่างอัปลักษณ์ตามกาลเวลาที่เปลี่ยนไป ซึ่งแตกต่างจากพระอภัยมณีที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปมากมาย แม้กาลเวลาจะเปลี่ยนไป ยังคงหล่อเหลาเจ้าสำอางดังเดิม ซึ่งสุนทรภู่บรรยายว่า “ทั้งทรวดทรงองค์เอยก็อ่อนแอ้น เป็นหนุ่มแน่นหน้าชมประสมสอง” (ตำรา ณ เมืองใต้, 2548) ดังนั้นพระอภัยมณีจึงเป็นที่พึงใจของผู้หญิงเมื่อพบเห็นไม่สร้าง ไม่เว้นแม้จะเป็นสาวสวยรวยเสน่ห์อย่างนางละเวงวันพา

นางผีเสื้อสมุทรมักถูกตั้งเป็นสมญานามให้กับภรรยาที่อัปลักษณ์ มีรูปร่างใหญ่โตปล่อยเนื้อปล่อยตัวให้น่าเกลียด โดยเฉพาะเมื่อแต่งงานอยู่กินกับสามีนานหลายปี ซึ่งแตกต่างจากเมื่อแรกพบอย่างมาก ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความไม่พึงใจและเบื่อหน่ายของผู้เป็นสามี จิตใจดูร้าย หึงหวงเอ็ดอึงไม่เกรงใจใคร ชอบการบีบบังคับไม่ให้อิสระและเสรีภาพแก่สามี ทำที่กิริยา

เกินงาม แสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกอย่างเปิดเผย ทำให้บรรยากาศในบ้านไม่มีความสุข สร้างความหวาดกลัวแก่ผู้ร่วมชายคา ไม่ทำหน้าที่แม่ตามที่ควรจะเป็น ภาพของนางผีเสื้อสมุทรที่เด่นชัดคงไม่พ้นเนื้อความในตอนนี้ “อียักขาตาโตโมโหมาก รูปก็กากปากก็เปราะไม่เหมาะสมเหมิง นมสองข้างอย่างกระปริงดูโตงเตง ผัวของเอ็งเขาระอาไม่น่าชม” (ตำรา ณ เมืองใต้, 2548)

2. เมียน้อยด้อยวาสนา

ภาพของนางเงือกน้อยที่ถูกบรรยายผ่านวรรณคดีเรื่องนี้ได้สะท้อนทัศนคติของผู้หญิงที่หลวมตัวปลงใจเป็นเมียน้อย เมียเก็บให้กับผู้ชายได้ดีทีเดียว ทั้งในด้านเหตุผลของการตัดสินใจและวิถีชีวิตในภายหลังการตกเป็นเมีย นางเงือกสาวในสายตาของพระอภัยมณีนั้นช่างแสนดีและรูปร่างงามเด่นไม่แพ้ใคร ทั้งยังคงอยุ่ให้ความเห็นอกเห็นใจในยามยาก ต่างจากเมียแรกที่เขาใจตนเป็นใหญ่ จะอย่างไรก็ตามท้ายสุดถึงจะทำตัวดีเพียงไร ก็เป็นได้เพียงเมียชั่วคราว และขาดอำนาจในการต่อรอง จำต้องระทมทุกข์อยู่ลำพังในที่สุด ดังความตอนหนึ่งว่า

“อีกทุกข์หนึ่งถึงตัวที่ผัวร้าง เปรียบเหมือนอย่างหญิงร้ายอายอดสู
ฝูงมัจฉานาคินทรในสินธุ ที่ล่วงรู้ก็จะว่าเป็นราศี”
(ตำรา ณ เมืองใต้, 2548)

ซ้ำร้ายการเป็นเมียน้อยนั้นต้องมีชีวิตที่หลบๆ ซ่อนๆ อย่างไรก็ดีไม่เป็นที่ยอมรับ เพราะสังคมมองเห็นเป็นความผิดปกติ ดังภาพของนางเงือกที่มีหางอย่างไรอย่างนั้น จะเลี้ยงดูอบรมลูกให้กำเนิดยังมีอาจทำได้ นำความเสื่อมเสียและสร้างความทุกข์เดือดร้อนแก่บุพการี เช่นเดียวกับนางเงือกที่สิ้นพ่อเสียแม้ด้วยเรื่องสามีของคนอื่น ท้ายที่สุดก็มีค่าเพียงที่พักกายหย่อนใจของผู้ชายจากความวุ่นวายในครอบครัวเท่านั้น ไม่ได้รับการอุปถัมภ์ค้ำชูตามควรจะเป็น ได้แต่คำสัญญาเพียงลมๆ ไม่หวนคืนเห็นค่า เช่นเดียวกับพระอภัยที่ไม่เคยแม้จะพูดถึงนางเงือกสาวอีกเลย

3. เมียแต่ง

สุวรรณมาลีนับเป็นตัวแทนภรรยาที่มาพร้อมกับอำนาจบารมี ความสวยที่มาพร้อมกับความรวย เป็นเมียที่ได้รับการยกย่องให้เกียรติ แสดงให้เห็นความทัดเทียมในยศเกียรติเสมอกันกับชายที่เป็นสามี สัญลักษณ์ของเมียในมโนทัศน์นี้คือการแต่งงาน จะเห็นว่า นางผีเสื้อสมุทรคือตัวแทนเมียที่ได้โดยไม่ตั้งใจและนำความยุ่งยากใจมาให้ตลอดเวลาที่อยู่ร่วมกัน นางเงือกคือเมียที่เป็นไปไม่ได้ในโลกของความจริงดังที่กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ ซึ่งแตกต่างจากนางสุวรรณมาลีอย่างสิ้นเชิงที่เป็นเมียเดียวที่พระอภัยมณีเข้าร่วมพิธีแต่งงานจากการแต่งงานนี้ทำให้นางสุวรรณมาลีดูเป็นผู้ที่มีสิทธิในตัวสามีมากกว่าหญิงอื่นใด และพระอภัยมณีก็เกรงใจเธอไม่น้อย เป็นเมียที่ต้องรับผิดชอบต่อญาติฝ่ายสามีและงานบ้านการเมือง ดูจะเป็นเงาสะท้อนให้เห็นภาพของเมียแต่งได้ดีเหลือเกินว่าเธอต้องมีทั้งคุณสมบัติ รูปลักษณ์ และการประณีตปฏิบัติอย่างไรรก็ตามสิ่งหนึ่งที่เธอต้องพบเจอซึ่งถือเป็นข้อสอบวัดความสามารถในแบบฉบับการเป็นเมียแต่งของสังคมไทย คือ การรักษาเสถียรภาพของครอบครัว ในยามที่สามีนอกใจ ภาพการสู้รบปรบมือกับนางละเวงวันพานั้นเป็นฉากที่เด่นสำหรับเธอ แล้วบทพิสูจน์ความสำเร็จอย่างที่มีสามีพึงใจและคาดหวังก็คือการยอมรับพฤติกรรมเจ้าชู้ ให้อภัยความเข้าใจ สุดท้ายจบลงด้วยการปรับตัวเพื่อให้ครอบครัวอยู่ได้ ถึงแม้เธอต้องหวานอมขมกลืนไปตลอดชีวิตก็ตามที เพราะนั่นถือเป็นศักดิ์ศรีของเมียแต่ง มโนทัศน์เมียแต่งในแบบนางสุวรรณมาลียังคงพบเห็นอยู่มากในสังคมไทย

4. เมียผู้ช่วยงาน

ผู้หญิงยัยสามสิบสี่ รูปร่างอัปลักษณ์แต่มีปัญญาเป็นเลิศ นามว่านางวาลี คือภรรยาอีกคนของพระอภัยมณี ถึงแม้เจ้าหล่อนจะไม่ได้มีรูปเป็นทรัพย์เหมือนหญิงอื่นแต่หากว่ามีปัญญาเป็นอาภรณ์ประดับกาย นางวาลีผู้นี้จึงเป็นตัวแทนของเมียผู้ช่วยแบ่งเบาภาระ เป็นหญิงที่มีสติปัญญาดี ลักษณะเด่นคือให้ความสนใจและอยู่เคียงบ่าเคียงไหล่ในยามที่สามีกลัดกลุ้มใจในหน้าที่การงาน

5. เมียสาวเจ้าเสน่ห์

ละเวงวันพา หญิงสาวรวยเสน่ห์ชาวต่างชาติผู้นี้ นับเป็นหญิงที่เป็นตัวแทนของเมีย สาวเจ้าเสน่ห์ที่ทำให้พระอภัยมณีลุ่มหลงจนเสียผู้เสียคน ถึงแม้ตามเรื่องจะกำหนดให้นางละเวงวันพาเป็นหญิงที่ทำเสน่ห์ให้ชายหลงใหลก็ตาม แต่โดยความนัยที่ซ่อนไว้ คือ เพศรสกลกามเป็นเสน่ห์ของผู้หญิง ตามบทละเวงวันพาเป็นหญิงชาวต่างชาติก็เพื่อสื่อให้รู้ว่าเจ้าหล่อนไม่ถือธรรมเนียมให้มากความ กล้าพอที่จะทำทุกอย่างให้ชายพึงใจ และดูเหมือนจะเป็นเมียเดียวที่ทำให้เมียแต่งงานสาวงามต้องน้ำตาไหล ทั้งความดีและความงามที่สั่งสมมาไม่อาจมัดใจภักธดาไว้ได้อีกต่อไป ท้ายสุดต้องมอบตำแหน่งเมียรักให้นางไป มโนทัศน์เมียในแบบฉบับนางละเวงวันพานี้ มีลักษณะเด่นที่รูปสวย ยังสาว และพรวาเสน่ห์ในเรื่องเพศ สุนทรภู่ได้บรรยายความรู้สึกของตัวละครชายในขณะที่ลุ่มหลงมนต์เสน่ห์ไว้ดังนี้

อันสตรีที่อื่นอื่นสักหมั้นแสน ไม่มีแก่นเหมือนหญิงชาวสิงหล
ทั้งสาวแก่แม่หม้ายเหมือนไก่อ้น เขารู้กลปรนนิบัติภักธดา
(ตำรา ณ เมืองใต้ , 2548)

จากมโนทัศน์ภรรยาภาพสะท้อนจากวรรณคดีพระอภัยมณีที่กล่าวมาข้างต้น เป็นสิ่งที่ให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์ไม่น้อยว่า สิ่งที่ผู้ชายในฐานะสามีคาดหวังจากคนที่เป็นภรรยา คือ การให้เกียรติ ไม่ควบคุมสามีจนขาดอิสรภาพ รักษาเรือนร่างไม่ปล่อยเนื้อปล่อยตัวให้น่าเกลียด ตอบสนองความต้องการทางเพศ ช่วยงานและอยู่เคียงข้าง นบนอบเชื่อฟัง เป็นหญิงที่มีปัญญางาม คอยรับฟังความทุกข์ใจ มีความประพฤติและฐานะทางสังคมดีเป็นที่น่ายกย่อง ดูแลการบ้านงานเรือน และให้การอบรมเลี้ยงดูบุตร หากคุณสมบัติเหล่านี้จะมีในหญิงเพียงคนเดียวสุนทรภู่คงไม่กำหนดให้ตัวละครอย่างพระอภัยมณีต้องร่อนเร่หารักจนเข้าวัยชราเป็นแน่

มโนทัศน์เกี่ยวกับ “สามี” จากวรรณคดีพระอภัยมณี

1. สามีเจ้าชู้หลายรัก

ถึงม้วยดินสิ้นฟ้ามหาสมุทร	ไม่สิ้นสุดความรักสมครสมาน
แม่เกิดในใต้หล้าสุธาธาร	ขอพบพานพิศวาสไม่คลาดคลา
แม่เนื้อเย็นเป็นห้วงมหรณนพ	พี่ขอพบศรีสวัสดิ์เป็นมัจฉา
แม่เป็นบัวตัวพี่เป็นกุมรา	เซยผกาโกสมประทุมทอง
แม่เป็นถ้ำอำไพใครเป็นหงส์	จะร่อนลงสิงสู่เป็นคู่สอง
ขอติดตามทราวมสงวนนวลละออง	เป็นคู่ครองพิศวาสทุกชาติไป

278

Vol. 21
No. 3
Jul.
-
Sep.
2015

บทกลอนในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีตอนนี้มีอิทธิพลต่อความรู้สึกของผู้คนในสังคมไทยมาช้านาน มีการนำมาร้องเป็นบทเพลงอันไพเราะและโด่งดัง บ้างก็ใช้ในบทละครและนวนิยาย เพราะผู้ที่ได้ฟังย่อมเคลิบเคลิ้มหลงใหลในถ้อยคำที่แสดงความรักที่มั่นคงของชายที่มีต่อหญิงอันเป็นที่รัก แต่แท้จริงแล้วบทกลอนนี้เขียนขึ้นเพื่อใช้บรรยายคำเกี่ยวของพระอภัยมณีที่มีต่อภรรยาคนที่ห้าคือนางละเวงวันพา ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้ว ไม่ต่างจากถ้อยคำสารภาพรักของพระอภัยมณีที่มีต่อนางสุวรรณมาลีภรรยาคนที่สาม ถึงแม้ว่าวรรณคดีเรื่องนี้สุนทรภู่จะเขียนในช่วงที่สังคมไทยเป็นสังคมพัวเดียวหลายเมียอย่างถูกต้องก็ตาม ก็ไม่อาจปิดบังมโนทัศน์เกี่ยวกับชายไทยที่มีความเจ้าชู้หลายรัก และความไม่ซื่อสัตย์ต่อภรรยาเพียงคนเดียววันยังค่ำ หากมีโอกาสพบหญิงที่ถูกตาต้องใจก็พร้อมที่จะผูกสัมพันธ์สาวทด้วยเรื่อยไปโดยไม่ละอายและไม่ถือเป็นเรื่องผิดศีลธรรม ดังคำที่สุนทรภู่ได้บรรยายไว้ในนิราศพระปฐมความว่า “ยมบาลนั้นเหนอเกลอกับพี่ เธอปราถน์ว่าจะชูปอุปถัมภ์ ถ้าแม่นหญิงยินยอมให้คร่อมทำ ที่บาปกรรมนั้นไม่มีดีสุดใจ” (ตำรา ณ เมืองใต้, 2548) ดังนั้นผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายยอมรับและปรับตัวให้เข้ากับค่านิยมหรือพฤติกรรมของผู้ชายที่เรียกตัวเองว่าพ่อและสามีมาเนิ่นนาน ต้องตกอยู่ในสภาพเมียหลวงเมียน้อย และถ้าจะรวมหยาดน้ำตาของผู้หญิง

ที่ร่ำให้ด้วยความระทมทุกข์จากเหตุนี้คงเป็นสายน้ำกว้างใหญ่รวมหาสมุทร เหตุเพราะความเจ้าชู้ของสามีในแบบฉบับพระอภัยมณี คือคล้ำไปแม้มีหาง ยังไม่เว้น ปรากฏในวรรณคดีตอนพระอภัยมณีได้นางเงือก ความว่า

“เจ้าโฉมงามทราชมสงวนนวลละออง อย่าขัดข้องคิดหมายระคางใจ
 ประเวณีมีทั่วทุกตัวสัตว์ ไม่จำกัดห้ามปรามตามวิสัย
 นาคมนุษย์ครุฑหาสุราลัย สุดแต่ใจปรองดองจะครองกัน”

หากเกิดเป็นชายแล้วไม่เจ้าชู้ย่อมเหมือนงูไม่มีพิษ จะเป็นการยอมรับจากสังคมไทยว่าความเจ้าชู้หลายรักนั้นเป็นเรื่องธรรมดา และไม่ใช่เรื่องเสียหาย การมีภรรยาหลายคนของผู้ชายเป็นเรื่องธรรมชาติ จนกระทั่งกลายเป็นสิ่งที่ทำลายสถาบันครอบครัวให้อ่อนแอ และเป็นบ่อเกิดของปัญหาสังคม หลากหลายรูปแบบซึ่งมาจากปัญหาครอบครัวทั้งสิ้น เช่น เด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมการเบี่ยงเบนทางเพศ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ยาเสพติด เอดส์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เป็นต้น และหากสังคมไทยยังคงยอมรับมนโฑทัศน์ความเจ้าชู้ของผู้ชายที่แต่งงานแล้วก็เท่ากับการยอมรับความไม่ซื่อสัตย์ว่าเป็นเรื่องธรรมดา สังคมไทยคงไม่พินิจเวียนของปัญหาสังคมที่มาจากความไม่ซื่อสัตย์ไม่มีวันจบสิ้น คงได้แต่หวังว่าเมื่อไรคนไทยจะเกลียดชังการผิดศีลธรรมชนิดนี้และลุกขึ้นสร้างมนโฑทัศน์พระอภัยมณีที่มีภรรยาเพียงคนเดียว อันเป็นหนึ่งในเครื่องหมายของความป็นอารยะ นิยมในความซื่อสัตย์ต่อคู่สมรสเป็นเครื่องหมายของเกียรติความเป็นชาย เป็นพ่อที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตรชาย ดำเนินชีวิตสมชายด้วยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่นิยมในความถูกต้องดีงามมากกว่าการเห็นแก่โลกีย์สุขส่วนตัว เพราะวัฒนธรรมผัวเดียวหลายเมียนี้ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใด ในอดีตที่ผ่านมา ปัจจุบัน หรือที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จะมีเหตุผลและหลักการอธิบายจากชายเจ้าปัญญาด้วยคำพูดที่เลิศทรูลึกปานใด ก็ไม่อาจลบความจริงที่ว่าสิ่งนี้สร้างความบอบช้ำให้แก่ผู้หญิงทุกคนไม่ว่าจะเป็นหลวงหรือน้อย เป็นทาสหรือไท สูงส่งหรือต่ำศักดิ์

มโนทัศน์สามภรรยาส่งสะท้อนจากวรรณคดี... | พิชณี สมกำลัง และคณะ
 ล้วนปรารถนารักเดียวด้วยใจภักดีจากผู้เป็นสามีเทียมกันทั้งสิ้น คงด้วยเหตุนี้
 ละครโทรทัศน์จึงมีสถิติผู้หญิงเข้าชมสูงเสมอในสังคมไทย เพราะพระเอกรัก
 เดียวใจเดียวอย่างที่เขาฝันใฝ่คงมีเพียงในจินตนาการเท่านั้น เธอจึงปรารถนาอยู่
 ในโลกของความฝันวันละนิด หวังหล่อเลี้ยงชีวิตให้มีกำลังใจอยู่ร่วมกับคน
 ทำลายฝันในความจริงต่อไป จึงไม่ใช่เรื่องที่น่าแปลกกว่าทำไมปัจจุบันผู้หญิง
 นิยมอยู่คนเดียวมากขึ้น (วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์, 2554) อาจเพราะเธอคิด
 ว่าการเป็นตัวจริงก็คงถูกกลืนเข้าสัปดาห์ จึงขอเลือกที่จะเป็นหญิงในฝันตลอด
 ไปจะดีกว่า สิ่งที่น่าคิดอีกประการหนึ่งคือ การที่สามีเจ้าชู้นี้อาจจะเป็นเพราะ
 เขาเหล่านั้นเท่าทันและเข้าใจธรรมชาติของความเป็นผู้หญิง ว่าลองได้รักใคร
 เป็นเมียใครแล้วไม่มีวันเสื่อมรักแลภักดี ถึงก่อนนั้นจะโยสโทะหนึ่งตนสักเพียง
 ใดก็ตาม ดังที่สุนทรภู่ได้กล่าวไว้ผ่านวรรณคดีเรื่องนี้ว่า

280

Vol. 21

No. 3

Jul.

-

Sep.

2015

“อรุณเขาเจ้ากระบวนสำนวนมาก	ทั้งผีปากครมจะชมพัว
ถ้าที่หลังฟังแม่ว่าเกิดอย่างกลัว	เข้าถึงตัวแล้วไม่ตายสบายใจ
อันวิสัยใจจริงหญิงมนุษย์	รักบุรุษสุดรักสมัครหมาย
ซึ่งมารยาทที่เพราะมีอาย	เขาไม่ตายจริงดอกบอกให้รู้
ด้วยรุ่นราวสาวแสนแล้วแต่แรก	เปรียบเหมือนแขกคิดเคียดด้วยเกลียดหมู
ต่อเมื่อไรได้เป็นเหมือนเซ่นชู	จึงกลับบุรีรักษาถวายตัว”

จึงเข้าทำนองว่าผู้หญิงยากตรงที่ทำให้รักแต่เมื่อได้รักแล้วไม่มีวันลืม
 จนวันตาย ส่วนชายนั้นเมื่อได้สมรสก็เริ่มต้นคลายรักในทันที ผู้ชายจึงใช้
 ความพยายามเพื่อความรักแค่ตอนจีบส่วนผู้หญิงต้องพยายามตลอดชีพเพื่อ
 ความรัก จึงสังเกตได้ไม่ยากว่าชายหญิงที่เดินเคียงกันมา คู่ไหนคู่รัก หรือ
 คู่ไหนสามภรรยา เพราะเข้าคำที่สุนทรภู่ประพันธ์ไว้เพื่อแสดงถึงความกังวล
 ของนางละเวงวันพา ความว่า

“เขาย่อมเปรียบเทียบความว่ายามรัก แต่น้ำผักต้มชมว่าหวาน
 ครั้นจิตจางห่างเหินไปเนิ่นนาน แต่น้ำตาลก็ว่าเปรี้ยวไม่เหลือยาแล”

2. สามีที่ห้วนไหวและลุ่มหลงในเรื่องเพศ

บทอัครจริยหรือบทประพันธ์ที่ใช้บรรยายฉากร่วมรักระหว่างชายหญิง มีให้เห็นตลอดทั้งเล่มตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง แม้จะถูกกลบด้วยศิลปะในการใช้ภาษาชั้นสูงอย่างหาที่เปรียบได้ยากจากปลายปากกาของกวีเอกของโลก อย่างสุนทรภู่ก็ตามที ก็ไม่สามารถปิดบังธรรมชาติความลุ่มหลงและพึงใจในเพศรสของผู้ชายได้เลย ตัวละครชายในพระอภัยมณีช่างเป็นตัวแทนอธิบายเรื่องราวของความเป็นสามีในเรื่องนี้ได้ดีว่าเมื่อใดต้องมนต์เสน่ห์สตรีเพศมีอันต้องทิ้งการบ้านงานศึกสัน ในใจหมกมุ่นเพียงรสรัก ดังความพระอภัยมณีตอนหนึ่งว่า

"ในเพลงปี่ว่าสามพีพรหมณ์เอ๋ย	ยังไม่เคยชมขีดพิสมัย
ถึงร้อยรสบุปผาสุมาลัย	จะชื่นใจเหมือนสตรีไม่มีเลย
พระจันทร์จรัสวงกลางโคม	ไม่เทียบโฉมนางงามเจ้าพรหมณ์อยู่
แม้จะได้แก้วแล้วจะค่อยประคองเคย	ถนอมเชยชมโฉมประโลมลาน
แม้ได้แต่แม่ละเวงที่เปล่งปลั่ง	มาเหมือนดั่งมุ้งมวดปรารภนา
ถึงยากเย็นเป็นไพร่จกไถนา	สู้ปลุกงา ปลุกถั่ว กินผิวเมีย
ขึ้นจะใคร่ไปบวชชวดมีลูก	นุ่งหนังผูกคากรองทั้งต้องอด
อยู่ถิ่นฐานบ้านเมืองมีเครื่องยศ	ลองชิมรสลูกฝรั่งมั่งเป็นไร
อร่อยจริงยิ่งกว่ากินลูกลิ้นจี่	จะหานางอย่างนี้หาที่ไหน
เขมรลาวชาวละครทั้งมอญไทย	พอกี้ได้ลองแล้วนะแก้วตา"

ความลุ่มหลงในกามไม่เว้นจะเป็นพรตหรือพรหมณ์ ดังคำสุตสาครตอนหนึ่งว่า

"แล้วลาพรตปลดปล่อยเครื่องหนังเสือ	ทรงใส่เสื้อเส้นทองคู่มองใส
ด้วยโลกียนัมนัสน้ำปลื้มให้ลิ้มได้	เหมือนศึกใหม่มีเมียผ้าเคลียคลอ

และ

"พราหมณ์ห้าวร่อพ่อย่าประมาทหมื่น อันรูปกลืนรสเสียงสำเนียงหวาน
กับสัมผัสสตรีฤดีดิลาด เห็นวิมานลิบลิบไม่พริบตา"

ดังนั้นการเกี่ยวพาราสัจจึงกลายเป็นศิลปะที่ผู้ชายต้องเรียนรู้เพื่อพิสูจน์
ความเป็นชายแท้โดยเฉพาะการเรียนรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์มาก่อน ความเจ้าชู้
และการเกี้ยวพาราสีเป็นกระบวนการสำคัญในการเติบโตเป็นผู้ชายเต็มตัว
เป็นด่านทดสอบที่ผู้ชายต้องผ่านสู่ความเป็นผู้ใหญ่ (วรรณข จรุงรัตนางค์,
2551) ซึ่งสะท้อนความคิดในเรื่องนี้ผ่านบทประพันธ์ที่กล่าวถึงตัวละครอย่าง
สินสมุทรที่ขอความรู้จากนายท้ายเรือ

282

Vol. 21
No. 3
Jul.
-
Sep.
2015

จำจะถามความรู้เจ้าชู้ก่อน ไปผันผอนพูดประโลมโฉมเงลา
แล้วตรัสสั่งนายประจำลำสำเภา หากคนเก่ามีคู่ชู้ขี้เมีย
มาชักถามความที่เกี่ยวเกี้ยวผู้หญิง เดิมพาดพิงพูดอย่างไรจึงได้เสีย
หรือมีหมอบริกรรมช่วยทำเยี่ยง หรือคลอเคลียคล้าต้องทำนองใน

3. พ่อบ้าน: ชีวิตของสามีในกลุ่มชนชั้นนำ

"ได้เมียก็พร้อมเมือง มีลูกก็พร้อมรบ" น่าจะเป็นคำพูดที่เหมาะสมกับตัวละคร
พระอภัยมณี ซึ่งสะท้อนผ่านเนื้อเรื่องในวรรณคดี ตัวเอกในเรื่องได้ขึ้นชื่อว่า
เป็นสามีที่อยู่ในชนชั้นสูง ภายใต้วัฒนธรรมสังคมนิยมชาย (Patriarchy)
ผิวเดียวหลายเมีย และฝ่ายชายเป็นผู้ปกครอง มีอำนาจสูงสุดในบ้าน
พระอภัยมณีจึงนับเป็นสามีที่เป็น "พ่อบ้าน" ที่ให้ความสำคัญกับผู้ที่อยู่
ในความดูแลปกครอง โดยเฉพาะลูกๆ ถึงแม้จะสิ้นสุดความเป็นสามีภรรยาแล้ว
แต่ในความเป็นพ่อลูก พระอภัยมณียังคงแสดงความรับผิดชอบต่อลูกทุกคน
ไม่ว่าลูกคนนั้นจะเกิดกับภรรยาคนไหนก็ตามที่ บทประพันธ์ย้ำแนวคิดเรื่อง
อำนาจของความเป็นพ่อบ้านชัดเจนเมื่อกำหนดให้นางละเวงวันพา สูญเสีย

พ่อและพี่ชาย นางสาวธรรมาลีเองก็พ่อตายแล้วเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาลึกๆ ของผู้ชายว่าต้องการเป็นผู้มีอำนาจเต็มในบ้านแต่เพียงผู้เดียวนั่นเอง

กุหลาบ สายประดิษฐ์ (2519) อ้างถึงใน (อัมมชา ไททรงาม สิสกุล, 2554) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับ “ครอบครัวพ่อบ้าน” ในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นไว้ว่า เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย บุคคลหลายคน ทั้งที่เป็นทาส และเป็นไท สามีที่เป็นพ่อบ้านจะมีภรรยาหลายคน ความมุ่งหมายในการจัดการครอบครัวแบบนี้ก็เพื่อที่จะได้แรงคนทั้งหมดไว้ใช้ในการดูแลฝูงปศุสัตว์ ลักษณะสำคัญคือการผูกพันผู้ที่อยู่ในความดูแลไว้กับอำนาจปกครอง ดั่งบิดาที่มีต่อบุตร ครอบครัวแบบนี้ทำให้ผู้หญิงต้องจงรักภักดีต่อผู้ชายตลอดไป และเพื่อเรียกร้องให้ผู้หญิงจงรักภักดีต่อผู้ชายตลอดกาล จึงมีประเพณีว่า หากหัวหน้าครอบครัวประหารชีวิตภรรยาของเขา ก็ไม่ถือว่าเป็นการฆาตกรรม แต่ถือว่าเป็นการใช้สิทธิของเขาในฐานะที่เป็นหัวหน้าครอบครัวเท่านั้น ดังนั้นการมีภรรยาหลายๆ คนนั้นจึงกลายเป็นค่านิยมและเอกลักษณ์ของคนมั่งมี คนใหญ่ คนโต หรือผู้ดีชั้นสูงของสังคมไทย เพศสัมพันธ์จึงมีความหมายสำหรับสามีที่เป็นพ่อบ้านเพราะเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ และตามมาด้วยการรับผิดชอบเลี้ยงดู ซึ่งจะแตกต่างจากคำว่าความร่วมมือเพศซึ่งไม่ผูกมัดด้วยความสัมพันธ์ใดๆ อย่างในกรณีของโสเภณี ผู้หญิงไทยจึงไม่เสียใจและถือเป็นเรื่องธรรมดาหากสามีจะนอกใจโดยการเที่ยวหญิงโสเภณี (Knodel, 1997) โสเภณีจึงอยู่ผดุงระบบผัวเดียวเมียเดียวแบบไทยๆ มาเนิ่นนาน ทั้งนี้เพื่อรองรับผู้ชายไทยที่ไม่อาจซื้อสัตย์ต่อภรรยาเพียงคนเดียวตามแนวคิดของรัฐอารยะ

บทวิพากษ์เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในครอบครัวไทย

วรรณคดีแม้ไม่สามารถนำมาเป็นหลักฐานในทางประวัติศาสตร์ แต่ถือเป็นประติมากรรมทางวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นโดยเชื่อกันว่าวรรณกรรมและสังคมในยุคเดียวกันจะมีความคิด ความเชื่อ และค่านิยมบางอย่างร่วมกันอยู่ โดยเฉพาะวรรณคดีชื่อดังอย่างพระอภัยมณีที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเป็น

วรรณคดีที่ยังคงมีชีวิตและมีบทบาทสำคัญในสังคมไทย เช่น บรรจุไว้ในแบบเรียนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา จึงยากที่จะปฏิเสธว่าวรรณคดีเรื่องนี้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบริบทสังคมไทยในสมัยปัจจุบัน จากการวิเคราะห์ พบว่าวรรณคดีพระอภัยมณีได้สะท้อนมโนทัศน์สามภรรยาไว้อย่างน่าสนใจยิ่ง อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่ามโนทัศน์เหล่านั้นเป็นประโยชน์ไม่น้อยหากเรานำมาพิจารณาวิเคราะห์แล้วเชื่อมโยงสู่การนำไปประยุกต์ใช้ในการดูแลสถาบันครอบครัวไทย ซึ่งนับเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดแต่มีความสำคัญมากที่สุด เหนือสิ่งอื่นใดปัจจุบันพบว่า ครอบครัวไทยกำลังอ่อนแอลงจนกระทั่งเข้าสู่ภาวะวิกฤต และเป็นที่มาของปัญหาสังคมในหลากหลายรูปแบบ (ชาย โพรธิสิตา, 2552) ผู้เขียนขอเสนอทางเลือกซึ่งเป็นผลมาจากการวิเคราะห์เพื่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการดูแลครอบครัวไทยตามรายละเอียด ดังนี้

1. การเริ่มต้นสร้างครอบครัวนั้นเป็นการผูกพันที่ลึกซึ้งของบุคคลมากกว่าการมีความสัมพันธ์ทางร่างกาย คือ การมีเพศสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ทางใจ คือความรักใคร่ชอบพอก และทางสังคมคือพิธีการสมรสเท่านั้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความสัมพันธ์ในความหมายแบบตื้นๆ ขาดความมั่นคง แต่การสร้างครอบครัวจะต้องเริ่มต้นที่สิ่งสำคัญยิ่งกว่านั้น นั่นคือการผูกพันกันในระดับจิตวิญญาณ ซึ่งคนทั้งสองจะต้องมีความเชื่อศรัทธาในอุดมการณ์ของการมีชีวิตคู่ที่มีเกียรติร่วมกัน เป็นการทำตามเป้าหมายและความหมายของชีวิต มีความมุ่งมั่นตั้งใจแน่วแน่ที่จะผดุงเกียรติและสร้างสรรค์สิ่งดีงามผ่านทางการมีครอบครัว เพราะแน่นอนว่าเมื่อเวลาผ่านไปทุกครอบครัวย่อมพบกับอุปสรรค หากขาดซึ่งสิ่งที่กล่าวมาก็จะทำให้ตัดสินใจบอณาคริตของครอบครัวด้วยการหย่าร้างอย่างง่ายดาย การเริ่มต้นของครอบครัวจึงต้องพิถีพิถันเริ่มตั้งแต่การเลือกคู่ครองด้วยความระมัดระวัง ไม่ใช่แค่เกิดขึ้นโดยบังเอิญเหมือนกรณีนางผีเสื้อสมุทรกับพระอภัยมณี หรือบนพื้นฐานของความไม่ถูกต้องเช่นกรณีของ นางเงือก นางละเวงวันเพา นางวาลี หรือแม้แต่นางสุวรรณมาลีที่ท้ายสุดแล้วไม่มีใครได้มีความสุขจากการใช้ชีวิตคู่เลย แม้แต่คนเดียว

2. เพศสัมพันธ์ในทางที่สร้างสรรค์ จากเนื้อหาที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นว่าเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องที่มีบทบาทและความสำคัญไม่น้อยในชีวิตครอบครัว การสมรสเป็นวิธีการเดียวที่ทำให้เพศสัมพันธ์อยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องและบริสุทธิ์ เป็นสิ่งที่ทำให้สามีภรรยามีความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางกาย คู่สมรสจึงไม่ควรปฏิเสธซึ่งกันและกันในเรื่องนี้วันเสียแต่ได้ตกลงกันเป็นการชั่วคราวเพื่อกิจกรรมทางศาสนา (สหสมาคมพระคริสต-ธรรมสภา, 2011) อย่างไรก็ตาม เพศสัมพันธ์ในความคิดของหญิงและชายให้ความหมายที่แตกต่างกัน คู่สมรสควรปรับตัวและทำความเข้าใจซึ่งกันและกันในเรื่องนี้ โดยส่วนใหญ่ผู้หญิงต้องการการแสดงความรักมากกว่าความใคร่ ซึ่งผู้ชายกลับเป็นคนที่ขาดความละเอียดอ่อน มีคู่สมรสหลายรายที่ต้องหย่าร้างกันด้วยเรื่องนี้ อย่าให้เป็นเหมือนกรณีของพระอภัยมณีที่มีความสัมพันธ์กับหญิงอื่นนอกสมรสซึ่งตามมาด้วยความวุ่นวายและทำให้ชีวิตครอบครัวยุ่งเหยิงหาใครสักคนที่มีความสุขไม่ได้เลย และอย่าได้เป็นเหมือนนางสุวรรณมาลีและนางละเวงวันพาที่ต่างก็ไม่เข้าใจความต้องการของสามีในตอนท้ายเรื่อง พระอภัยมณีจึงจบเรื่องราวของตนด้วยการถือเพศบรรพชิตอันเป็นความสุขแท้ตลอดไปซึ่งถือว่าเป็นเรื่องดี แต่สำหรับสังคมปัจจุบันความเป็นไปได้ที่พระอภัยมณีในชีวิตจริงจะลาบวชคงน้อยเต็มที แต่โอกาสที่จะหลงไปในการมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสคงมากกว่า และนั่นคือที่มาของปัญหาทั้งปวงของครอบครัว

3. การเข้าถึงแก่นแท้ของปรัชญาสังคมนิยมชาย ต้องยอมรับว่าสังคมนิยมชาย หรือชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) มีอิทธิพลต่อสังคมไทยมาช้านาน (อมัยษา ไทรงาม-สินสกุล, 2554) ถึงแม้จะมีกระแสเรียกร้องความเท่าเทียมระหว่างหญิงชายทั่วโลกก็ตามที แต่เมื่อศึกษาในแก่นแท้ของปรัชญาสังคมนิยมชายกลับพบว่าเป็นประโยชน์ต่อการครองเรือนอยู่ไม่น้อย เพราะมีการจัดลำดับโครงสร้างอำนาจการปกครองสมาชิกในครอบครัวบนพื้นฐานของความรักและยุติธรรม แต่ที่สร้างปัญหาในปัจจุบันคือ การใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้อง ขาดความยุติธรรม และส่วนของผู้หญิงก็ขาดการทำหน้าที่

ของตนที่พึงปฏิบัติ แต่กลับไปเรียกร้องอำนาจในการปกครอง ความวุ่นวายทั้งหลายจึงเกิดขึ้นในครอบครัวไทย (วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์, 2554) ในสังคมไทยนั้นได้มีประเพณีบวชก่อนเบียดซึ่งผู้ชายเท่านั้นที่สามารถบวชได้ โดยนัยก็คือสามีในฐานะผู้นำครอบครัวไม่เพียงแต่มีร่างกายที่แข็งแรงกว่าภรรยา แต่ในด้านศีลธรรมจรรยาก็ต้องเป็นผู้นำด้วยเช่นกัน ไม่เช่นนั้นผู้ชายจะไม่สามารถครองตนในทางธรรมในการครองเรือนและความอ่อนแอในด้านจริยธรรมก็จะทำให้ชีวิตตกต่ำลงด้วยความชั่วและอบายมุข ทำให้ผู้ที่อยู่ในความปกครองดูแลคับข้องอึดอัด มีชีวิตที่ไม่เป็นสุข ในทางกลับกันหากชายที่ถือว่าตัวเป็นใหญ่มีชีวิตที่เป็นผู้นำในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านจริยธรรม ครอบครัวที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองดูแลย่อมอยู่เย็นเป็นสุข ความนบถนอบเชื่อฟัง การให้เกียรติ และความไว้วางใจจะเกิดขึ้นเองโดยไม่ต้องเรียกร้อง เพราะโดยเพศสภาพของความเป็นหญิงถูกออกแบบมาเพื่อรับการปกป้องคุ้มครองทะนุถนอมด้วยความรัก ดังคำกล่าวที่ว่า “Woman is created from a rib of man not from his head to be above not from his feet to be walked upon but from his side to be equal near his arm to be protected close his heart to be loved.” แปลเป็นไทยได้ดังนี้

อันว่าหญิงเกิดที่ซี่โครงชาย	ไม่มุ่งหมายจะเป็นนายเหนือสามี
มิได้เกิดจากส่วนต่ำอย่ายำย	แต่เธอน้อยู่นับแนบชิดสนิทกาย
ใกล้สองแขนหมายตะกองป้องภัยผัน	ใกล้กมลหวังให้รักไม่วางวาย
ให้ครองคู่อยู่เกียรติกันจนวันตาย	เป็นความหมายแท้จริงของหญิงชาย

4. บังคับใช้กฎหมายที่ให้เป็นธรรม วรรณคดีพระอภัยมณีได้สะท้อนสถานภาพชายหญิงที่สอดคล้องกับสภาพจริงของผู้คน ในสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงกฎหมายครอบครัว พ.ศ. 2478 ได้ดีทีเดียว เพราะในวรรณคดีดูเหมือนผู้หญิงจะมีสถานะที่ต่ำกว่าชาย และตกเป็นผู้ถูกกระทำ ยกเว้นนางผีเสื้อสมุทรที่ถูกออกแบบมาให้เป็นผู้กระทำ และได้กลายเป็น

สัญลักษณ์ของหญิงไม่ดี ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดทางสังคมท้ายที่สุด ถูกโลหให้ถึงตาย เช่นเดียวกันกับสังคมไทยในสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงกฎหมายครอบครัว สถานะของหญิงต่ำกว่าชาย เห็นได้ชัดเจนจากบทลงโทษ หญิงผู้เป็นเมียที่บกพร่องต่อหน้าที่ ทั้งการเป็นชู้กับชายอื่น ไม่เคารพสามี ทะเลาะวิวาท โดยเฉพาะเป็นชู้กับชายอื่นถือว่ามีคามผิดร้ายแรง ทั้งการปรับไหม โยติ และการประจานให้เกิดความอับอาย หรือกรณีที่เมียไม่เคารพ เกียงดำ ว่าสามี กฎหมายกำหนดให้สามีสามารถทุบตีภรรยาได้ และเมียที่มีความผิด ต้องโทษนุ่งคาดเตี๋ยว ขึ้นขาหยั่งแล้วตีด้วยหวาย หรือกรณีที่เมียชกสามีหลัง สามีเสียชีวิต โดยที่ยังเก็บศพอยู่ในบ้านผู้หญิงคนนั้นอาจต้องโทษเอาตะกร้อ ครอบหัวแล้วเวียนรอบบ้านที่เก็บศพสามี สามรอบ เป็นต้น ผู้หญิงจึงเป็น เหมือนทรัพย์สินในครอบครองมากกว่าจะเป็นบุคคลที่มีศักดิ์ศรี ในขณะที่ ผู้ชายสามารถมีเมียได้หลากหลายประเภท เช่น เมียกลางเมือง เมียกลางนอก เมียกลางทาสี เมียพระราชทาน เป็นต้น

ในปัจจุบันแม้ประเทศไทยหันมาใช้กฎหมายที่ให้มีการยาเพียงคนเดียว แต่ก็ได้ได้หมายความว่าหากชายมีเมียน้อย นอกใจภรรยาจะได้รับโทษหรือ มีความผิดอันสมควรแก่การณ นักวิชาการและนักวิจารณ์สังคมมีความเห็นว่า รัชกาลที่ 6 นั้นคัดค้านกฎหมายผัวเดียวเมียเดียวผ่านบทความและ บทประพันธ์ต่างๆ (อิริภัทร สุริยพันธุ์, 2552) แต่หากพิจารณาให้ถี่จะพบว่า เป็น ความเห็นอันเป็นประโยชน์ยิ่งเรื่องช่องว่างของกฎหมายและการไม่จริงจิง กับการบังคับใช้กฎหมายของไทยรวมอยู่ด้วย ความว่า “การเปิดโอกาสให้แก่ ระบบผัวเดียวเมียเดียว เป็นการโง่และเหลวไหล เป็นการแพงเงินไปโดย ไร้เหตุ ผู้ชายมีเมียหลายคน เก็บไว้รวมกันทีเดียวได้ ค่าใช้จ่ายสำหรับเมียๆ เหล่านี้ก็ย่อมเสียแต่น้อย แต่ครั้งไปสร้างระบบผัวเดียวเมียเดียวอย่างฝรั่งขึ้น มันเป็นการไม่จริง ตามกฎหมายมีเมียได้คนเดียว แต่มีเมียเก็บ หรือนางบำเรอ ได้อีกมากมายไม่ถูกห้าม เมียเก็บหรือนางบำเรอเหล่านี้จำต้องแยกบ้านกันอยู่ ทำให้ผู้ชายเปลืองเงินโดยไร้เหตุแท้ๆ ผู้ชายมีเมียหลายคนเป็นธรรมชาติ หลีกเลียงไม่ได้ ฉะนั้นถึงจะให้มีเมียได้เพียงคนเดียวตามกฎหมาย มันก็

มีเมียเก็บไว้อีกหลายๆ คนวันยังค่ำ ดังนั้น ไหนๆ จะมีหลายคนแล้ว ก็เอามารวมกันไว้แห่งเดียวกัน จะถูกเงินกว่า” (อินทราวุธ , 2495 อ้างถึงใน อัมมยา ไทรงาม สีนสกุล, 2554) ดังนั้น หากจะดำรงไว้ซึ่งสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง สังคมไทยควรให้ความสำคัญกับการบังคับใช้กฎหมายครอบครัวที่เป็นธรรมอย่างแท้จริง ลดช่องว่างทางกฎหมายและมีบทลงโทษที่ทำให้ความยุติธรรม แสดงความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เสมอกันทั้งหญิงชาย

5. ผัวเมียใจเดียวเครื่องหมายแห่งอารยะ ขณะที่สุนทรภู่ประพันธ์วรรณคดีพระอภัยมณีนั้นเป็นห้วงเวลาที่ประเทศไทยมีกฎหมายครอบครัวที่ทำให้มีผัวเดียวหลายเมียอย่างถูกต้อง จึงไม่น่าแปลกใจในเรื่องที่พระอภัยมณีไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นความผิดในการที่จะมีเมียหลายๆ คน คือ สามคน หนึ่งตน และหนึ่งตัวนั้นเลย อย่างไรก็ตาม ถึงแม้สุนทรภู่จะกำหนดให้ตัวเอกของเรื่องคือพระอภัยมณีอยู่ในชนชั้นสูงมีความสามารถแบบชายเหนือชาย เป็นชายที่น่าปรารถนา และเป็นต้นแบบของผู้ชาย (Proto-male) (วรรณุช จรุงรัตนพงศ์, 2551) แต่จากการมีเมียหลายคนก็ทำให้ชีวิตของพระอภัยมณีและผู้คนรอบข้างหาความสุขไม่ได้เลยเช่นกัน สะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมผัวเดียวหลายเมียมีผลเสียมากกว่าผลดีทั้งต่อตัวเองและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของนางพะงา ลิ้มสุวรรณ (2541) พบว่า ร้อยละร้อยละของผู้ที่มีภรรยา มากกว่าหนึ่งคนมีปัญหาครอบครัวตามมาทั้งหมด และภรรยาคนแรกได้รับผลกระทบมากที่สุดและมีปฏิกิริยาโต้ตอบไปทางลบ เช่น ไม่สบายใจ ไม่มีความสุข พยายามฆ่าตัวตาย ส่วนผู้ชายก็ต้องแก้ปัญหาที่ตามมาไม่ว่าจะเกิดขึ้นกับบุตรและภรรยา จึงควรสร้างเป็นคำเตือนทางสังคม (Public health warning) ว่า การมีภรรยาหลายคนจะนำปัญหามากมายมาสู่ชีวิตสมรสและสังคม

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมผัวเดียวหลายเมียหรือผัวเดียวเมียเดียวก็ไม่สามารถเป็นคำตอบที่ดีที่สุดให้กับสังคมไทยได้ หากปราศจากการสร้างวัฒนธรรมผัวเมียหัวใจเดียวกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงกฎหมายครอบครัวของไทยจากระบบผัวเดียวหลายเมียมาสู่การมีผัวเดียวเมียเดียวนั้น

ส่วนหนึ่งมาจากการรับอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (อิริภทร สุริยพันธุ์, 2552) และแนวคิดในการสร้างครอบครัวในแบบผัวเดียวเมียเดียวนี้ไม่ได้อาศัยเพียงกฎหมายเพียงอย่างเดียวที่ช่วยค้ำจุนสถาบันครอบครัว แต่ต้องอาศัยปรัชญาความเชื่อในการสร้างครอบครัวที่แข็งแกร่งไม่แพ้กัน จะเห็นได้จากพิธีแต่งงานที่กำหนดให้สถาบันศาสนามีบทบาทสำคัญที่สุด (วรรณภา เรืองเจริญสุข, 2552) นับตั้งแต่ชนชั้นกษัตริย์จนกระทั่งสามัญชน พิธีปฏิญาณตนก่อนการสวมแหวนถือเป็นคำมั่นสัญญาต่อองค์พระผู้เป็นเจ้าของคนทั้งสองซึ่งมีเนื้อหาที่ลึกซึ้งกินใจยิ่งนักความว่า “ต่อจำเพาะพระพักตร์พระเจ้าขอสัญญาว่าจะซื่อสัตย์ต่อเขาหรือเธอ ทั้งในยามสุขและยามทุกข์ ทั้งในเวลาป่วยและเวลาสบาย จะรักและยกย่องให้เกียรติเขาหรือเธอ จนกว่าความตายจะพรากเราจากกัน”

ข้อความเหล่านี้แสดงถึงปรัชญาความเชื่อต่อการดำรงครอบครัวไว้ในทางที่มีเกียรติจนกว่าความตายจะมาพรากคนทั้งสองจากกัน นอกจากนี้ยังมีคำสอนจากคัมภีร์ศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติของสามีและภรรยา เช่น “จงยอมเชื่อฟังกันและกันเนื่องด้วยความยำเกรงพระคริสต์ ส่วนภรรยาจงยอมเชื่อฟังสามีของตน เหมือนยอมเชื่อฟังองค์พระผู้เป็นเจ้า เพราะว่าสามีเป็นศีรษะของภรรยา เหมือนพระคริสต์ทรงเป็นศีรษะของคริสตจักรซึ่งเป็นพระกายของพระองค์ โดยพระองค์เป็นพระผู้ช่วยให้รอด คริสตจักรยอมเชื่อฟังพระคริสต์อย่างไร ภรรยาก็ควรยอมเชื่อฟังสามีทุกประการอย่างนั้น ส่วนสามีก็จงรักภรรยาของตน เหมือนพระคริสต์ทรงรักคริสตจักร และประทานพระองค์เองเพื่อคริสตจักร เพื่อจะทำให้คริสตจักรบริสุทธิ์โดยการชำระด้วยน้ำและพระวจนะ เพื่อพระองค์จะได้คริสตจักรที่มีศักดิ์ศรี ไม่มีตำหนิ รื้อรอยหรือมลทินใดๆ เลย บริสุทธิ์ปราศจากตำหนิ ในทำนองเดียวกัน สามีต้องรักภรรยาของตนเหมือนรักร่างกายของตัวเอง คนที่รักภรรยาของตัวเองก็รักตัวเองด้วย เพราะว่าไม่มีใครเกลียดชังกายของตนเอง มีแต่จะเลี้ยงดูทะนุถนอมเหมือนดังพระคริสต์ทรงทำแก่คริสตจักร เพราะว่าเราเป็นอวัยวะของพระกายของพระองค์ เพราะเหตุนี้เอง ผู้ชายจะละบิดามารดาไปผูกพัน

อยู่กับภรรยา และเขาทั้งสองจะเป็นเนื้อเดียวกัน” (สหสมาคมพระคริสตธรรมสากล , 2011) และที่สำคัญสถาบันศาสนายังคงทำหน้าที่และสืบบทบาทในชีวิตสมรสตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูบุตรของคนทั้งสองตลอดไป (วรรณภา เรื่องเจริญสุข, 2552) สำหรับในสังคมไทยจากผลการวิจัย พบว่าสาเหตุสำคัญที่สุดของความอ่อนแอของสถาบันครอบครัว ครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ สัมพันธภาพภายในครอบครัวเสื่อมถอย นั้นมาจากการที่บุคคลขาดปรัชญา คุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิต อันเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งของการดำรงอยู่ของสถาบันครอบครัว (วินัดดา ปิยะศิลป์, 2546) ดังนั้นทุกภาคส่วนจึงควรหันมาสร้างวัฒนธรรม ผัวเมียใจเดียวกันเป็นสัญลักษณ์แห่งรัฐอารยะอย่างแท้จริง

6. ระบบสนับสนุนทางสังคม การให้คำปรึกษา จากวรรณคดีพระอภัยมณี สะท้อนให้เห็นระบบสนับสนุนทางสังคมที่มีผลต่อชีวิตครอบครัว เช่น พระฤาษีให้การดูแลและอบรมสุดสาคร บาทหลวงให้คำแนะนำแก่ครอบครัวของนางละเวงวิธพา สะท้อนให้เห็นว่าครอบครัวไม่อาจดำรงอยู่ได้โดยการขาดแหล่งสนับสนุนทางสังคม หรือการเรียนรู้ จากผลการวิจัยในปัจจุบัน พบว่า ปัญหาสัมพันธภาพภายในครอบครัวของคนไทยส่วนใหญ่เกิดจากการขาดทักษะการสื่อสารที่ดี ทำให้ขาดความเข้าใจกัน และที่สำคัญคนไทยส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ ในขณะที่การดำเนินชีวิตครอบครัวจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ ต้องได้รับคำแนะนำ มีที่ปรึกษา ทั้งในด้านแนวคิด การดำเนินชีวิต และการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน (วินัดดา ปิยะศิลป์, 2546) และในวัฒนธรรมไทยนั้นมีความเชื่อว่า “ความในห้ามออก ความนอกห้ามเข้า” หมายถึงไม่นิยมนำปัญหาครอบครัวไปแพร่พรายให้คนอื่นรู้ ดังนั้นหน่วยงานหรือแหล่งสนับสนุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องจะต้องค้นหาวิธีการที่จะเข้าถึงและเข้าใจปัญหาสภาพของครอบครัวไทย ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน

สรุป

วรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ได้สะท้อนมโนทัศน์ความเป็นสามีภรรยาไว้อย่างน่าสนใจยิ่ง ได้แก่ มโนทัศน์เรื่องภรรยาแบบนางยักษ์ จำแลง เมียน้อยด้อยวาสนา เมียแต่ง เมียผู้ช่วยงาน และเมียสาวเจ้าเสน่ห์ ส่วนมโนทัศน์เรื่องสามีได้แก่ สามีเจ้าชู้หลายรัก สามีที่หลงใหลลุ่มหลงในเพศรส และ สามีที่เป็นพ่อบ้าน ถึงแม้วรรณคดีจะไม่สามารถนำมาอ้างอิงในทางประวัติศาสตร์ได้ แต่วรรณคดีมักแสดงให้เห็นแนวคิด ความเชื่อของคนในสังคมนั้นๆ ผ่องโผล่ให้เห็นอย่างไรก็ตามจากการวิเคราะห์และวิพากษ์ ทำให้ได้แนวทางเพื่อดูแลครอบครัวไทยดังนี้ คือ การเริ่มต้นของการสร้างครอบครัวด้วยการผูกพันกันในระดับร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ การคำนึงถึงเพศสัมพันธ์ในทางที่สร้างสรรค์ การเข้าถึงแก่นแท้ของปรัชญาสังคมนิยมชาย ส่งเสริมระบบสนับสนุนทางสังคม การให้คำปรึกษา การบังคับใช้กฎหมาย ที่ให้ความเป็นธรรม และสนับสนุนวัฒนธรรมผัวเมียใจเดียวอันเป็นเครื่องหมายแห่งอารยะ

เอกสารอ้างอิง

- โกวิท คำพิทักษ์. (2545). การวิจัยเรื่องเพศสัมพันธ์ในระดับโลก. **ศรีนครินทร์ เวชสาร** 17(4). 261-264.
- Khampitak, K. (2002). Global Sex Reserch. **Srinagarind Medical Journal**. 17(4), 261-264. (in Thai).
- ชาย โพธิสิตา. (2552). บทโหมโรง เกิดอะไรขึ้นกับครอบครัวใน“ครอบครัวไทย” ในสถานการณ์การเปลี่ยนผ่านทางสังคมและประชากร **ประชากรและสังคม 2552**. (ชาย โพธิสิตา และ สุชาติา ทวีสิทธิ์, บรรณาธิการ). นครปฐม: สถาบันประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Pothisita, C. (2009). **Introduction What happen in Thai Family**. Nakhon Pathom : Institute for Population and Social Research Mahidol

University. (in Thai).

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2543). วาทกรรมการพัฒนา. กรุงเทพฯ: วิชาษา.

Charoensin-o-larn, C. (2000). **Development Discourse**. Bangkok: Vibhasa Publish house. (in Thai)

ตำรา ณ เมืองใต้. (2548). เล่าเรื่องพระอภัยมณี. พิมพ์ครั้งที่3.กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์ จำกัด.

Na-MuangTai, T. (2005). **The Story Telling: The Classic Thai Literature Phra-Aphai-Manee**. Bangkok: Satapornbook Publish House. (in Thai).

นางพวง ลิ้มสุวรรณ. (2541). สาเหตุการมีเมียน้อยในชายไทย 20 ราย. วารสาร สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย 43(3), 207-216.

Leamsuwan, N. (1998). Causes of Having Mistresses in 20 Thai Men. **Journal of the Psychiatric Association of Thailand**, 43(3), 207-216. (in Thai).

พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา. (2529). การศึกษาและผลกระทบต่อการสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2394). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Youngchareon, P., Thanaprasitphattana, S. (1986). **The study of Thai Socio-Cultural During the Early Rattanakosin period (1782-1851)**. Bangkok : Chulalongkorn University Press. (in Thai).

ปรีชา เสือพิทักษ์. (2554). การศึกษาบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายในบทละครนอก สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (2325-2394). วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Suapitak, P. (2011). **A Study of Roles of Women and Men in Lakornnok Role Play of the Early Ratanakosin Period (1782-1851)**. Master of Arts Thesis. Silpakorn University. (in Thai).

- ปริญญาทู่งกระโทก. (2556). พระอภัยมณี. สืบค้นเมื่อ 9 ตุลาคม 2557, สืบค้นจาก http://parinya20090.blogspot.com/2013/12/blog-post_7641.html.
- Tungkratok, P. (2013). **Phra Aphai Manee**. Retrieved October 9, 2014 from http://parinya20090.blogspot.com/2013/12/blog-post_7641.html. (in Thai).
- วินัดดา ปิยะศิลป์. (2546). **ครอบครัวกับวัยรุ่น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.
- Piyasil, V. (2003). **Family and Adolescent**. Bangkok: Office of Woman's Affairs and Family Development. (in Thai).
- วรรณภา เรืองเจริญสุข. (2552). **จริยธรรมคริสเตียน**. เชียงใหม่: ACTSCO. Reongjareonsook, W. **Christian Ethics**. Chiang Mai: ACTSO Publishing House. (in Thai).
- วรรณข จรุงรัตนพงศ์. (2551). **พระนาง ยักษ์ ฝรั่ง: การแบ่งเพศสถานะในนิทานคำกลอนพระอภัยมณี**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสตรีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Charungrattanapong, W. (2008). **Analysis of Gender in Pra-Apaimanee**. Master of Arts Thesis. Thammasart University. (in Thai).
- วรฤทธิ โรมรัตนพันธ์. (2554). **รายงานผลกิจกรรมพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศด้านครอบครัว รายงานสถานการณ์ครอบครัวสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**.
- Roamrattanapan V. (2011). **Thai family Report**. Thammasart University Research and consultancy Institute . Thammasart University.
- สหสมาคมพระคริสตธรรมสากล. (2011). **พระคริสตธรรมคัมภีร์ฉบับมาตรฐาน**. กรุงเทพฯ: สมาคมพระคริสตธรรมไทย.
- The Bible Society. (2011). **The Holy Bible – Thai Standard Version**. Bangkok: Thailand Bible Society. (in Thai).

สุวรรณา เกรียงไกรเพชร. (2550). พระอภัยมณี: กรณีศึกษาเชิงวรรณคดี
วิจารณ์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศยาม.

Kreangkripetch, S. (2007). **The Comparative Literature Study:
Phra-aphi Manee**. Bangkok: SIAM Publishing House. (in Thai).

หลุยส์ ตูปลาสตร์. (2533). สถานะของหญิงมีสามีในประเทศสยาม. (ไพโรจน์
กัมพูสิริ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ธรรมศาสตร์.

Duplas, L.(1990). **The study of wife roles in Siam**. Bangkok:
Thammasart University. (in Thai).

อมัยษา ไทรงาม- สิ้นสกุล. (2554). ข้อวิพากษ์มโนทัศน์เรื่องเมียในสังคมไทย
พ.ศ.2394-2478. วารสารเพศวิถีศึกษา 1(1). 217-230.

Thaingam-Sinsakul, A. (2011). **Journal of Sexuality Studies**. 1(1) 217-
230. (in Thai).

อิรภัทร สุริยพันธุ์. (2552). มโนทัศน์เรื่องเมียในสังคมไทย พ.ศ.2394-2478.
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Suriyapun, I. (2009). **Concepts of "Mia" in Thai Society 1851-1935**.
Master of Arts Thesis . Chulalongkorn University. (in Thai).

Knodel J.(1997). "An Evolutionary Perspective on Thai Sexual Attitude
and Behavior".**Journal of Sex Research** 34: 292-294.